

Petra Campe (*Universiteit Gent*) en Frieda De Vos (*NL-Term*)

Termvariatie – welke term is nu de beste?

Samenvatting

Terminologen en vertalers krijgen, als zij op zoek zijn naar de beste term, te maken met termvariatie, een vaak voorkomende situatie waarin voor één concept twee of meer Nederlandse termen in gebruik blijken te zijn. Welke variant in een bepaalde tekst of context de juiste keuze is, hangt af van een aantal factoren. Enerzijds spelen vrij algemene criteria een rol, zoals volledige conceptdekking, taalkundige correctheid, doelpubliek en tekstcohesie. Anderzijds kunnen aanvullende criteria, zoals de betrouwbaarheid van de geraadpleegde bronnen en grammaticale of cognitief-semantische factoren, de keuze tussen verschillende acceptabele varianten sturen.

Na een korte introductie van deze algemene en aanvullende criteria volgde een interactieve sessie waarin de deelnemers aan de slag gingen met een aantal praktijkvoorbeelden van Nederlandse termvarianten voor concepten die in de afgelopen jaren zijn ontstaan. Uitgaande van de Engelse term en de bijbehorende conceptomschrijving gingen zij na of alle Nederlandse varianten het concept even goed dekken. Daarna discussieerden zij, aan de hand van een checklist van de genoemde criteria, met de werkgroepeliders en onderling over de pro's en contra's van de gevonden Nederlandse termen. Doel was uiteraard om tot een weloverwogen keuze voor één bepaalde variant te komen. Tot slot werd ook aandacht besteed aan beperkende factoren die de keuze van de beste variant bemoeilijken, zoals tijdsdruk, de wensen van de opdrachtgever en het bestaan van weliswaar minder juiste, maar ingeburgerde varianten.

1. Het concept 'termvariatie'

Aan het thema van de derde werkgroep op de TiNT-dag 2019, 'termvariatie', is in het terminologische vertaalonderzoek lange tijd weinig aandacht besteed. Toch kan het bestaan van dit fenomeen, zeker in vaktalige teksten van experts, moeilijk worden ontkend. De oorzaak waarom termvariatie – het gegeven dat in een bepaalde taal twee of meer termen voor één concept in gebruik blijken te zijn – lang onder de wetenschappelijke radar bleef, is wellicht de vrij algemeen geaccepteerde norm dat er slechts één term voor een bepaald concept mag worden gebruikt, dit met het oog op eenduidigheid en consistentie. Recent onderzoek besteedt evenwel meer aandacht aan dit fenomeen en opvallend is dat er zelfs in wetenschappelijke rapporten over dit onderzoek variatie in de voor het fenomeen gebruikte termen opduikt. Zo spreken Fernández-Silva en Kerremans (2011) over "terminological variation", terwijl Daille (2005) het in een en dezelfde tekst zowel over "terminology variation" als over "term variation" heeft. Zo is de realiteit van het fenomeen meteen bewezen.

Als termvariatie vanuit een intratalig, monolinguaal perspectief bekeken wordt, bijvoorbeeld door terminologen, dan spreken we over de mogelijke 'synonieme termen' voor een bepaald concept (bv. Nederlands: 'kmo' of 'mkb'). Is evenwel sprake van termvariatie in een intertalige context (tussen talen), een vertaalcontext dus, dan worden de termen eerder

‘vertaalequivalenten’ genoemd (bv. Nederlands: ‘meningitis’ of ‘hersenvliesontsteking’ als evenwaardige vertaalequivalenten voor het Engelse ‘meningitis’).

Termvariatie noopt terminologen en vertalers tot het zoeken naar de beste term onder de verschillende mogelijkheden. Welke van de acceptabele varianten de betere keuze is in een bepaalde tekst of context, hangt af van een aantal factoren. Naast enkele vrij algemene criteria (zie 2. hieronder) lijken ook aanvullende criteria (zie 3. hieronder) een bepaalde keuze tussen vrijere varianten te sturen.

Tijdens de TiNT-workshop werden deze criteria eerst kort geïntroduceerd. Daarna kregen de deelnemers tijdens de interactieve sessie een groot aantal praktijkvoorbeelden van termvarianten voor nieuwere concepten voorgeschoteld, wat tot een dynamische discussie leidde.

2. Algemene criteria voor termbepaling

Voor de uiteindelijke termkeuze kunnen in eerste instantie vrij algemene criteria een rol spelen. Hieronder illustreren we de belangrijkste.

Doelpubliek

Onder termvariatie naar aanleiding van het doelpubliek – in de vertaalkundige literatuur ook ‘scopos’ genoemd – vallen o.a. regionale variatie en registervariatie. Bij regionale variatie primeert het feit dat in de regio waar het doelpubliek van de uiteindelijke tekst of vertaling zich bevindt, voornamelijk slechts een van de gangbare varianten gehanteerd wordt. Dit gegeven bepaalt dan ook de keuze voor die bepaalde term. Zo spreekt men in Nederland over ‘motorrijtuigenbelasting’, maar is die heffing in Vlaanderen vooral bekend als ‘verkeersbelasting’. Een bordje met de titel ‘nko-arts’ vind je enkel in Vlaanderen; in Nederland lees je dan weer ‘kno-arts’. Afhankelijk van het doelpubliek is de keuze tussen de voorhanden zijnde termen dus snel gemaakt.

Registervariatie is een vergelijkbare variatie tussen termen waarbij het doelpubliek bepalend is voor de keuze van de term. In dit geval is het evenwel niet de regio, maar het register dat de keuze bepaalt. Dit betekent dat sociale (zgn. diastratische) variabelen zoals leeftijd, sociale klasse, opleiding / beroep, sekse, stijl, ideologie, enz. van doorslaggevend belang zijn. Een artsspecialist spreekt onder collega’s probleemloos over een patiënt met ‘pneumonie’, terwijl hij het met de patiënt in kwestie wellicht eerder over een ‘longontsteking’ zal hebben. Een interessant gegeven is trouwens ook dat men in verschillende talen soms een verschillende keuze lijkt te maken tussen de diastratische varianten. Zo spreken gezondheidsprofessionals in het Nederlands over ‘endometriumkanker’, leken daarentegen over ‘baarmoederkanker’, terwijl het Engels voor datzelfde verschil tussen professionele en leken taal twee ogenschijnlijk ‘professionele’ termen hanteert: ‘endometrial cancer’ (artsen) / ‘uterine cancer’ (leken). Voor Nederlandstaligen lijken beide termen van eenzelfde registerniveau, maar het tegendeel is waar. Het vertaalequivalent van ‘baarmoeder’ is immers ‘uterus’.

Opdrachtgever

Bedrijven, instellingen e.d. creëren vaak (on)bewust een eigen terminologie, die intern algemeen wordt gebruikt. Als terminoloog of vertaler houd je je in dat geval het best aan de terminologie van de opdracht- of werkgever. Zo valt op dat de Europese Centrale Bank inzake monetair beleid duidelijk de term ‘rente’ boven ‘interest’ verkiest, hoewel de termen synoniemen zijn. En bedrijven kunnen ondanks het voorhanden zijnde Nederlandse equivalent ‘spuitkop’ bv. resoluut voor de Engelse term ‘nozzle’ kiezen voor interne communicatie. Nog een mooi voorbeeld: voor de vertaling van ‘single market’ beveelt de Nederlandse vertaalafdeling van de Raad in haar zgn. Rode Boekje voor een formelere context (bv. voor wetsteksten, of interne documenten) de term ‘eengemaakte markt’ aan, maar voor een informelere context (bv. voor publieksteksten) ‘interne markt’.

Tekstcohesie

Het algemene criterium tekstcohesie betreft de stilistisch-discursief gemotiveerde variatie. Dit soort variatie is niet beperkt tot belletristische of algemene teksten, maar komt ook voor in gespecialiseerde teksten. Het is daar geen uiting van onzorgvuldigheid of het bewust niet respecteren van bovengenoemde eenduidigheidsnorm (1 concept = 1 term). Termvariatie kan wel degelijk een bewuste keuze zijn om discursieve redenen. Een voor de hand liggend voorbeeld is het gebruik van ‘boventermen’ (hyperoniemen) of acroniemen na een eerste of meerdere vermeldingen van een bepaalde term, zoals ‘belasting’ na ‘verkeersbelasting’, of ‘aio’ na ‘assistent in opleiding’.

Spelling/grammatica

Vaak duiken voor een bepaalde term meerdere spellingvarianten op. Een voor de hand liggend criterium vormen hier de spellingvoorschriften van het Nederlands. Naast het aan de spellingnorm beantwoordende ‘langetermijnrente’ kunnen bv. de wel vaker voorkomende varianten die de geldende regels niet in acht nemen, worden uitgesloten: ‘lange termijnrente’ / ‘lange termijn rente’. Ook kunnen bepaalde termen varianten zijn, zoals ‘handfunctie’ (samenstelling) / ‘functie van de hand’ (nominale groep), maar tegelijk (gedeeltelijk) andere grammaticale combinatiemogelijkheden toelaten. Dat kan dan weer de keuze voor de ene of de andere variant bepalen. Als bv. het adjectief ‘ene’ toegevoegd wordt, leidt dit bij de variant ‘samenstelling’ altijd tot ‘de ene handfunctie’. Een andere combinatiemogelijkheid is er niet. Bij de andere variant, de nominale groep ‘functie van de hand’, kan zowel ‘de ene functie van de hand’ (variant van ‘de ene handfunctie’) als ‘de functie van de ene hand’ (met betekenisverschuiving) gevormd worden. Zo biedt bv. ook de nominalisering ‘herplaatsing’ grammaticaal andere opties in een zin dan het verbale ‘herplaatsen’.

Naast de bovengenoemde algemene factoren bij termvariatie toont vertaalonderzoek ook aan dat termvariatie in bronteksten aanleiding geeft tot termvariatie in de vertaling (FernándezSilva en Kerremans 2011: 328), en dat een nieuw concept (en de daarmee samenhangende termen) in de brontaal tot termvariatie in de doeltaal leidt, aangezien daar niet direct een vaststaand equivalent voorhanden is (zie ook workshop twee van de TiNT-dag 2019).

3. Aanvullende keuzecriteria bij 'vrijere' synoniemen

Ook als de in het voorgaande hoofdstuk behandelde algemene criteria in acht genomen worden, kan er nog een keuze tussen 'vrijere' synoniemen blijven bestaan. Door welke principes laat je je als terminoloog of vertaler dan naar een definitieve keuze leiden?

Taalkundig

Taalkundige criteria, zoals de beoogde eentaligheid van een complexe term, kunnen doorslaggevend zijn. Zo kun je een term die bestaat uit een Engels en een Nederlands gedeelte, zoals 'capacitief *touchscreen', wellicht beter vermijden en dus kiezen voor een eentalige complexe term, zoals 'capacitief aanraakscherm'. Een ander belangrijk criterium dat in deze rubriek thuishoort, is de analogie met neventermen. 'Uitgifteprijs' en 'prijs van uitgifte' mogen dan nog perfecte synoniemen zijn, het feit dat naast 'uitgifteprijs' ook een veelvoud aan analoge composita bestaat (zoals 'aanschafprijs', 'inschrijvingsprijs', 'maximumprijs' of 'verkoopprijs'), terwijl die analoge neventermen er niet zijn voor 'prijs van uitgifte' (? 'prijs van aanschaf', * 'prijs van maximum'), kan de keuze tussen beide synoniemen vergemakkelijken. Ook zijn de woordcombinatiemogelijkheden bij het ene synoniem vaak groter dan bij het andere. Een onbepaald lidwoord is bij de Vlaamse afkorting 'kmo' (kleine of middelgrote onderneming) perfect mogelijk ('een kmo'), bij de Nederlandse 'mkb' (midden- en kleinbedrijf) daarentegen niet. In dat laatste geval is een samenstelling met '-bedrijf' noodzakelijk ('een mkb-bedrijf'), aangezien 'mkb' een aanduiding is van een hele sector, niet van een bedrijf.

Semantisch/cognitief/connotatief

Het concept dat door termvarianten gedekt wordt, bestaat uiteraard uit verschillende cognitief-semantische deelaspecten. Soms benadrukt de ene variant enigszins andere deelaspecten van datzelfde concept dan de andere variant. Al naargelang het perspectief van waaruit een expert het concept benadert in een bepaalde situatie, zal hij of zij de focus dus op het ene of het andere cognitieve aspect willen leggen, wat dan ook de keuze voor een van beide termvarianten beïnvloedt. Zo kun je 'personal assistant' om puristische redenen afkeuren en dus 'persoonlijk assistent' verkiezen. Voor vele taalgebruikers is er evenwel een verschil tussen de cognitieve lading en dus de connotatie van de twee termen: zoals vele beroepen waar een Engelse variant voor bestaat, klinkt de Engelse term voor velen net wat hipper, boeiender, en succesvoller.

Een ander voorbeeld is het Duitse synoniemenpaar 'Flüchtlinge'/'Geflüchtete'. De laatstgenoemde term lijkt momenteel in opmars te zijn. Hierbij speelt vermoedelijk een aantal cognitief-semantische redenen een rol. De term 'Flüchtling' wordt met de Tweede Wereldoorlog geassocieerd en als dusdanig door sommigen als historisch beladen gepercipieerd. 'Flüchtling' is bovendien in grammaticaal opzicht een mannelijk woord ('der Flücht-ling') zonder vrouwelijke pendant, wat een genderonevenwicht teweegbrengt. Parallel hiermee is in het actuele taalgebruik een voorkeur voor gesubstantiveerde adjectieven en deelwoorden waar te nemen. Die hebben namelijk het voordeel dat zij de genderproblematiek omzeilen (bv. 'der/die Student*in' vs. 'der/die Studierende' of (het beladen) 'der/die Asylant*in' vs. 'der/die Schutzsuchende'). Door het suffix -ling vertoont het woord ten slotte een zekere analogie met negatief geconnoteerde termen als 'Fiesling' (engerd) en 'Schreiberling' (prulschrijver) (al bestaan er natuurlijk ook positief geconnoteerde termen op -

ing, zoals ‘Schmetterling’ of ‘Liebling’). Doordat het woord ‘Geflüchtete’ al deze aspecten (historische / negatieve / genderconnotatie) niet vertoont, klinkt het wellicht neutraler.

Conceptverschil

Soms valt er geen doeltaalterm te vinden die een identiek concept als de brontaalterm benoemt. Er is dus een zogenaamde ‘terminologische Lücke’ (Arntz et al. 2014:158). Dat kan dan weer leiden tot de moeilijke keuze tussen een aantal ‘next best’ doeltaaltermen. Zo zijn de Spaanse termen ‘consejero’ en ‘administrador’ synoniemen. Tot voor kort stonden in het Nederlands voor beide termen in principe ‘bestuurder’ en ‘zaakvoerder’ als vertaalequivalenten ter beschikking. Alleen zijn beide Spaanse termen inzetbaar voor zowel een Spaanse vennootschap gelijkend op een nv (naamloze vennootschap), als voor een Spaanse vennootschap gelijkend op een bvba (besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid). In Vlaanderen had elk van deze vennootschappen daarentegen tot voor kort een eigen terminologie: ‘bestuurder’ (nv) en ‘zaakvoerder’ (bvba). Noch de aard en structuur van de vennootschappen zelf noch de daaraan gekoppelde termen voor hun ‘bestuurder(s)’ stemden dus volledig overeen in de twee taalgebieden en talen. Het is dan zaak de concepten van de vier vertaalequivalenten uit te pluizen en de termen van de meest overlappende concepten met elkaar te matchen. Voor dit concrete voorbeeld werden die vier concepten in het kader van het juridisch woordenboek Nederlands/Spaans van Vanden Bulcke & De Groote (2017) uitgezocht. Uiteindelijk werd voor beide Spaanse termen de vertaling ‘bestuurder’ voorgesteld, aangezien in Spanje ook een ‘sociedad limitada’ (gelijkaardig aan: bvba) een ‘Consejo de Administración’ (gelijkaardig aan: raad van bestuur) van drie of meer personen kan hebben, die dus echt wel als ‘bestuurders’ in een college zetelen en beslissingen nemen. Een bvba in België heeft daarentegen geen raad van bestuur. Maar soms worden dergelijke terminologische problemen van hogerhand in één keer opgelost. In het nieuwe Belgische Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen (WVV) van 1 mei 2019 wordt niet meer van ‘zaakvoerders’ gesproken en is de terminologie inzake nv en bv (de vroegere bvba) eengemaakt: beide hebben nu ‘bestuurders’. De ‘zaakvoerder’ bestaat in die context dus niet meer... Zo is het probleem van termvariatie en noodzakelijke termkeuze voor dit voorbeeld in één klap van overheidswege opgelost.

Betrouwbaarheid/frequentie

Ten slotte bekijken we nog even de rol van het soort en het aantal bronnen van concurrerende termen. Bij werkelijk vrije varianten (waarbij geen van de bovenstaande criteria uitsluitel voor een definitieve termkeuze kan brengen) is het interessant om het soort bronnen waarin de varianten voorkomen te bekijken. Primaire bronnen (wetteksten, studies, ...) gelden hier als de meest betrouwbare bronnen. De term die het frequentst in de primaire bronnen over een bepaald thema opduikt, kan dan ook als hoofdterm worden beschouwd. Bij secundaire bronnen (woordenboeken, databanken, naslagwerken, ...) moet vooral de betrouwbaarheid van de bron worden ingeschat (denk aan waarschuwingen zoals: ‘Pas op met Wikipedia!’). Woordenboeken als het bovengenoemde van Vanden Bulcke & De Groote (2017) geven trouwens het aantal primaire bronnen voor de vermelde termen aan. De variant die het vaakst in de primaire bronnen van hun corpus voorkomt, wordt door hen als ‘betere keuze’ voorgesteld.

4. Checklist en workshopdiscussie

Met de in de bovenstaande hoofdstukken behandelde criteria werd voor de TiNT-workshop termvariatie de volgende beknopte checklist samengesteld:

- dekking van het concept;
- connotatief aspect;
- taalkundige correctheid: voldoet de term aan de regels van de Nederlandse woordvorming en spelling?;
- flexibiliteit van de term;
- doelpubliek (regionaal, expert/leek, ...); ▪ frequentie / betrouwbaarheid; ▪ beperkende factoren: tijdsdruk; wensen van de opdrachtgever; bestaan van weliswaar minder juiste, maar ingeburgerde varianten; ...

Aan de hand van deze checklist ontstond tussen de deelnemers in de interactieve sessie een levendige discussie over een groot aantal praktijkvoorbeelden voor nieuwere concepten. Uitgaande van de Engelse term en de bijbehorende conceptomschrijving gingen zij na of alle in het Nederlands voorkomende varianten het concept even goed dekken. Daarna bekeken ze de pro's en contra's van de gevonden Nederlandse termen. Doel was uiteraard om tot een weloverwogen keuze voor één bepaalde variant te komen. Een voorbeeld waarop alle deelnemers tijdens de drie rondes diepgaand ingingen, was het Engelse termenpaar 'potentialization'/'potentiation' (nominalisatie op -ion), dat in het Nederlands twee tegenhangers heeft: een op -ering en een op -atie. Het algemene gevoel was dat de vorm op -ering meer het proces (actie, handeling) aangeeft en die op -atie het resultaat (criterium: connotatief aspect). Bovendien wezen enkele deelnemers erop dat dit gevoel door de context van het gegeven voorbeeld leek te worden bevestigd. Doordat deze context (cf. p. 28-30 van de PowerPoint) uit een reeks actieve werkwoordsvormen bestaat die een proces (actie, handeling) verwoorden, eerder dan een resultaat, lijkt in die bepaalde context de interpretatie 'proces (actie, handeling)' logischer dan de interpretatie 'resultaat'. Ook bestond de indruk dat de vorm op -atie vaker voorkomt in Vlaanderen dan in Nederland (criterium: doelpubliek).

De deelnemers discussieerden ook over gevallen waarin een Nederlandse term moet worden gevonden voor een nieuw Engels begrip. Een voorbeeld hiervan is 'flagship initiative'. Wat is het beste: kiezen voor een ingeburgerde Nederlandse term die het concept niet volledig dekt ('kerninitiatief') of een nieuwe Nederlandse term fabriceren, naar het model van de Engelse term ('vlaggenschipinitiatief')? Op dit punt liepen de meningen van de deelnemers uiteen. Sommigen lieten de weergave van het concept primeren en waren daarom bereid een zekere invloed van het Engels op het creëren van Nederlandse termen te aanvaarden, terwijl anderen de voorkeur gaven aan een ingeburgerde Nederlandse term, ook al dekt die het concept niet geheel af. Er blijkt dus een spanningsveld te bestaan tussen de aanvaardbaar geachte beïnvloeding van het Nederlands door het Engels en de noodzaak het concept zo juist mogelijk weer te geven. Waar wel een consensus over bestond, was het feit dat de kansen van een nieuwe Nederlandse term om ingang te vinden, sterk afhankelijk zijn van de mate waarin hij voldoet aan de woordvormingsregels van het Nederlands.

Met name vertaaldiensten krijgen te maken met het hierboven geschetste keuzeprobleem. Vertalers moeten bij hun keuzes bovendien rekening houden met de wensen van de

opdrachtgever. Een deelnemer meldde dat in de dienst waar zij werkte, de regel werd gehanteerd dat de Nederlandse term die het best aansluit bij de bronterm (meestal een Engelse term), de voorkeur krijgt. Volgens dezelfde gedachtegang pleitte een andere deelnemer ervoor om nieuw gecreëerde Nederlandse termen ook te beoordelen op de mate waarin zij bij 'terugvertalen' in het Engels aansluiten bij de oorspronkelijke bronterm. Deze argumenten leidden ertoe dat voor het Engelse voorbeeld 'hybrid mismatch' vrij unaniem voor de vertaling 'hybridemismatch' werd gekozen. De alternatieve termen 'hybride mismatch' en 'kwalificatieconflict door hybride structuren' werden aan de hand van het criterium 'taalkundige/spellingscorrectheid' (het Engelse woord 'hybrid' is in deze samenstelling geen bijvoeglijk maar een zelfstandig naamwoord) en 'flexibiliteit van de term' als minder passende vertalingen beoordeeld. Volgens een gelijkaardige redenering gaven de deelnemers de voorkeur aan het gebruik in het Nederlands van de Engelse term 'cloud computing' boven het complexe 'computeren in de wolk'. Ten slotte werd voor het Engelse 'conflict of interest' eenduidig het criterium 'doelpubliek' naar voren geschoven. De bestaande termen 'belangenvermenging' (BE) en 'belangenverstrengeling' (NL) werden als regionaal bepaald gepercipieerd, omdat de Belgische en de Nederlandse overheid ieder een eigen term gebruiken, die in documenten ter zake ook wordt omschreven. Voor een neutrale vertaling ten behoeve van zowel Nederlandse als Belgische lezers werd daarom het criterium 'terugvertaling' voorgesteld: 'belangenconflict'.

Besluit

De TiNT-workshop was een ideaal forum om samen met een gevarieerd publiek van geïnteresseerden dieper in te gaan op het fenomeen van termvariatie, dat in het terminologische vertaalonderzoek lange tijd onder de radar bleef, hoewel het – zeker in gespecialiseerde teksten – duidelijk aanwezig is in de taal. Aan de hand van een beknopte checklist, samengesteld uit de in de inleiding besproken algemene en aanvullende keuzecriteria, werd levendig gediscussieerd over welke criteria als bepalend gevoeld werden in het geval van een aantal concrete voorbeelden. Hoewel niet iedereen altijd dezelfde keuzes maakte, is hopelijk wel duidelijk geworden dat termgebruik een bewuste keuze moet zijn, waarbij bepaalde criteria in bepaalde contexten meer gewicht in de schaal kunnen leggen dan andere.

Bibliografie

- Arntz, R., Picht, H., & Schmitz, K.-D. (2014). *Einführung in die Terminologiearbeit*. Hildesheim: Olms.
- Daille, B. (2005). "Variations and application-oriented terminology engineering". *Terminology* 11.1: 181-197.
- De Graaf, Frans (ed.). (2019). *Het Rode Boekje, (Ver)taalgids voor vertalers Nederlands bij de instellingen van de Europese Unie*.
- Fernández-Silva S. & K. Kerremans. (2011). "Terminological Variation in Source Texts and Translations: A Pilot Study". *Meta* LVI.2, 317-335.

Freixa, J. (2006). "Causes of denominative variation in terminology: A typology proposal". *Terminology* 12.1: 51-77.

Magris, M. (2012). "Variation in Terminologie, Terminographie und Phraseographie" *The Journal of Specialised Translation* 18, 160-174.

ProAsyl. (2016). "Sagt man jetzt Flüchtlinge oder Geflüchtete?". <https://www.proasyl.de/hintergrund/sagt-man-jetzt-fluechtlinge-oder-gefluechtete/>

Segers, J. (2016). *Das Phänomen der terminologischen Variation als Herausforderung für Übersetzer*. Unpubl. Ma, KU Leuven.

Vanden Bulcke, P. en C. De Groot. (2017). *Juridisch woordenboek Nederlands – Spaans / Diccionario jurídico español – neerlandés*. Morsel: Intersentia.

Van Vaerenbergh, L. (2011). "Kognition und mehrsprachige technische Kommunikation". *Tagungsakten der LICTRA 2010*. 885-897. FaM: Lang.

Verslag van de workshop over dit thema tijdens de TiNT-dag (Frieda De Vos & Petra Campe)

Op basis van de criteria die in het inleidende gedeelte werden toegelicht, bespraken de deelnemers aan de TiNT-workshop Termvariatie een reeks praktijkvoorbeelden voor nieuwere concepten. Uitgaande van Engelse termen en de bijbehorende conceptomschrijvingen gingen zij na of alle Nederlandse varianten het concept even goed dekken. Daarna bekeken ze de pro's en contra's van de gevonden Nederlandse termen. Doel was uiteraard om tot een weloverwogen keuze voor één bepaalde variant te komen. Een voorbeeld waarop alle deelnemers tijdens de drie rondes diepgaand gingen, was het Engelse termenpaar 'potentialization'/'potentiation' (nominalisatie op -ion), dat in het Nederlands twee tegenhangers heeft, te weten een op -ering en een op -atie. Het algemene gevoel was dat de vorm op -ering meer het proces (actie, handeling) aangeeft en die op -atie het resultaat (criterium: connotatief aspect). Bovendien wezen enkele deelnemers erop dat dit gevoel door de context van het gegeven voorbeeld leek te worden bevestigd. Doordat deze context (cf. p. 28-30 van de PowerPoint) uit een reeks actieve werkwoordsvormen bestond die een proces (actie, handeling) verwoordden, eerder dan een resultaat, leek in die bepaalde context de interpretatie 'proces (actie, handeling)' logischer dan de interpretatie 'resultaat'. Ook bestond de indruk dat de vorm op -atie vaker voorkomt in Vlaanderen dan in Nederland (criterium: doelpubliek).

De deelnemers discussieerden ook over gevallen waarin een Nederlandse term moet worden gevonden voor een nieuw Engels begrip. Een voorbeeld hiervan is 'flagship initiative'. Wat is het beste: kiezen voor een ingeburgerde Nederlandse term die het concept niet volledig dekt ('kerninitiatief') of een nieuwe Nederlandse term fabriceren, naar het model van de Engelse term ('vlaggenschipinitiatief')? Op dit punt liepen de meningen van de deelnemers uiteen. Sommigen lieten de weergave van het concept primeren en waren daarom bereid een zekere invloed van het Engels op het creëren van Nederlandse termen te aanvaarden, terwijl anderen de voorkeur gaven aan een ingeburgerde Nederlandse term, ook al dekt die het concept niet helemaal af. Er blijkt dus een spanningsveld te bestaan tussen de aanvaardbaar geachte beïnvloeding van het Nederlands door

het Engels en de noodzaak het concept zo juist mogelijk weer te geven. Waar wel een consensus over bestond, was het feit dat de kansen van een nieuwe Nederlandse term om ingang te vinden, sterk afhankelijk zijn van de mate waarin die voldoet aan de woordvormingsregels van het Nederlands.

Met name vertaaldiensten krijgen te maken met het hierboven geschetste keuzeprobleem. Vertalers moeten bij hun keuzes daarenboven rekening houden met de wensen van de opdrachtgever. Een deelnemer meldde dat in de dienst waar zij werkte, de regel werd gehanteerd dat de Nederlandse term die het beste aansluit bij de bronterm (meestal een Engelse term), de voorkeur verdient. Volgens dezelfde gedachtegang pleitte een andere deelnemer ervoor om nieuw gecreëerde Nederlandse termen ook te beoordelen op de mate waarin zij bij 'terugvertalen' in het Engels aansluiten bij de oorspronkelijke bronterm. Deze argumenten leidden ertoe dat voor het Engelse voorbeeld 'hybrid mismatch' vrij unaniem voor de vertaling 'hybridemismatch' werd gekozen. De alternatieve termen 'hybride mismatch' en 'kwalificatieconflict door hybride structuren' werden aan de hand van het criterium 'taalkundige/spellingscorrectheid' (het Engelse woord 'hybrid' is in deze samenstelling geen bijvoeglijk maar een zelfstandig naamwoord) en 'flexibiliteit van de term' als minder passende vertalingen beoordeeld. Volgens een soortgelijke redenering werd een voorkeur uitgesproken voor het gebruik in het Nederlands van de Engelse term 'cloud computing' boven het complexe 'computeren in de wolk'. Ten slotte werd voor het Engelse 'conflict of interest' eenduidig het criterium 'doelpubliek' naar voren geschoven. De bestaande termen 'belangenvermenging' (BE) en 'belangenverstrengeling' (NL) werden als regionaal bepaald gepercipieerd, omdat de Belgische en de Nederlandse overheid ieder een eigen term gebruiken, die in documenten ter zake ook wordt omschreven. Voor een neutrale vertaling ten behoeve van zowel Nederlandse als Belgische lezers werd daarom het criterium 'terugvertaling' voorgesteld: 'belangenconflict'.